

VEREENIGING

TER BEOEFENING VAN DE KRIJGSWETENSCHAP.

1866-1867.

Verslag der bijeenkomst van den 30sten November 1866.

De Voorzitter, de heer STORM VAN 's GRAVESANDE, opent de Vergadering.

Hij noodigt daarop de Vergadering uit, over te gaan tot het benoemen van de twee nog ontbrekende leden der Commissie, bedoeld bij art. 28 van het reglement.

Daartoe worden met volstrekte meerderheid van stemmen gekozen de heeren T. J. STIELTJES en P. O. H. GEVAERTS VAN SIMONSHAVEN.

De Voorzitter geeft vervolgens het woord aan den heer STIELTJES, die zich tot taak stelde om te spreken *over de militie*, en daartoe de volgende hoofdpunten aan de orde had gesteld:

- 1°. De Grondwet verlangt een afzonderlijk staand leger, om te dienen in Europa en in de Koloniën, en eene daarvan afgescheiden militie. Spraakverwarring, die ontstaan is door de vrijwilligers voor het staande leger te verwarren met de vrijwilligers voor de militie.
 - 2°. Die militie moet zijn *plaatselijk* en *zeer talrijk*. Zij verkrijgt voor een gedeelte kader uit het leger, voor een ander gedeelte kader uit de militie zelve. De tegenwoordige inrigting van het middelbaar onderwijs werkt die inrigting in de hand.
 - 3°. Door de *talrijkheid* van die militie en hare locale indeeling, worden de plaatselijke oefeningen minder bezwaarlijk, en de *herhaling* der oefeningen kan geschieden gelijktijdig met de oefeningen der schutterij.
 - 4°. De schutterij, nu grootendeels bestaande uit reeds in de militie geoefende officieren, onder-officieren en minderen,
- 1866/67.

kan volstaan met eene geringe oefening, tot onderhouding van het geleerde; maar bij verwikkelingen in het buitenland moet de wet eene langduriger oefening niet uitsluiten.

- 5°. Eene spoedige mobilisatie is bij deze inrigting mogelijk.
- 6°. Eene dergelijke indeeling der militie lost tevens bij het leger het vraagstuk op van het verkrijgen van jonge hoofd-officiëren, zonder buitensporige uitgaven voor de schatkist, en zonder willekeurige toepassing van het stelsel van bevordering bij keuze.
- 7°. Het maakt de vereeniging der legers in Europa en Indië veel gemakkelijker.

De heer STIELTJES neemt het woord op, en zegt:

M. H.!

Alvorens tot de behandeling over te gaan van het zoo gewigtige punt der inrigting van de militie, moet ik aan uwe Vergadering verschooning daarvoor verzoeken, dat ik het onderwerp slechts in algemeene trekken heb behandeld, in plaats van ook tot onderdeelen af te dalen, zoo als eerst mijne bedoeling was geweest. Verschillende bijkomende omstandigheden, van mijnen wil onafhankelijk, hebben mij belet aan mijn eerste voornemen gevolg te geven (1). Heden avond wensch ik daarom uwe aandacht hoofdzakelijk te bepalen tot de hoofdtrekken eener organisatie der infanterie.

Het is een verblijdend teeken des tijds, dat de onverschilligheid omtrent krijgssaken, die zoo lang in Nederland geheerscht heeft, sedert een paar jaren plaats heeft gemaakt voor eene vermeerderde, in de laatste maanden zelfs voor eene groote belangstelling. Reeds tijdens den Deenschen oorlog van 1864 trachtte men lessen te putten uit de ervaring van dien oorlog. De oprigting van deze Vereeniging was het eerste bewijs, dat men meer algemeen het nut van eene goede weërbaarheid begon in te zien. Tijdens den oorlog, die in dezen zomer in de ons begrenzende staten van Duitschland woedde, werd de ijver voor onze verde-

(1) In deze leemte zal worden voorzien door eene *Bijlage*, die de ontworpen inrigting der militie, voor zoo verre de infanterie betreft, nader aanwijst.

digingsbelangen steeds grooter, en bleek uit de vrijwillige wapenoefeningen der burgers in vele gemeenten. De steun der verbonden meer en meer gebleken zijnde bedriegelijk te wezen, komt het er thans voor een kleinen staat vooral op aan om, zoo als teregt in de laatste troonrede werd gezegd, boven alles steun in zich zelven te zoeken. Meer dan vroeger is dus thans het tijdperk gunstig, om doortastende verbeteringen in onze legerinrigtingen te brengen.

Bij alle vroegere pogingen tot verbetering van de organisatie onzer levende strijdkrachten, heeft men steeds getracht de schutterijen te verbeteren door *directe* oefeningen. Dit was vooral het geval bij het ontwerp van den minister THORBECKE van 1864. Teregt hebben echter verschillende schrijvers aangetoond, dat men het doel: „goede oefening der schutterij,” beter langs den indirecten weg, namelijk door partij te trekken van de militie, bereiken kan. Reeds voor eenige jaren is door den heer DEN BEER POORTUGAEL dit denkbeeld in geschrifte ontwikkeld (1), en onlangs werd in deze Vergadering nader daarop aangedrongen. Reeds is een eerste stap tot het verkrijgen van een beter schutter-kader gedaan, door de aanstelling van korporaals uit de militie. Maar nog steeds blijft het bekomen van een goed officiers- en onderofficiers-kader het moeilijkste punt bij de inrigting der schutterijen voor oorlogsgebruik. Slechts op ééne wijze is, mijns inziens, dit bezwaar weg te nemen, namelijk door de linie-soldaten of het staande leger van de militie te scheiden, en aan deze militie een meer zelfstandig karakter te geven, zoo als ook door den heer DE ROO VAN ALDERWERELT werd voorgesteld. Door dan aan die militie gedeeltelijk een eigen kader uit militie-soldaten te geven, verkrijgt men zonder eenig bezwaar tevens een geoefend kader bij de schutterij. Hierdoor zal tevens eene tegenstrijdigheid ophouden, die bij de tegenwoordige inrigting van het leger bestaat. Men rekent namelijk op het gebruik te velde van een twintigtal bataillons schutterij, die soms geen enkel oudgediend officier uit het leger hebben, en die bataillons moeten dezelfde diensten verrigten als de naast hen staande bataillons van het leger, met militie aangevuld, waarbij *alle* officiersplaatsen door officieren van het leger

(1) Nadat het reeds in 1848 door den heer W. J. KNOOP was voorgestaan.

worden vervuld. Ik geloof dat er noodzakelijkheid bestaat deze ongelijkmatigheid in de leiding weg te nemen, door een deel der officieren uit de militie te trekken, die goed te oefenen en dan later in de schutterij te doen overgaan.

Deze aldus ingerigte militie zal méér drukken dan de tegenwoordige door hare talrijkheid, minder door de locale indeeling en de latere mindere schutteroefeningen. Te zamen zal aldus de druk op de bevolking niet vermeerderd zijn.

Ik wil nu kortelijk trachten aan te toonen, hoe de militie diende te worden ingerigt, en zal daartoe achtereenvolgens de zeven punten behandelen, die op het programma voor deze vergadering zijn aangeduid.

1. Bij de oprigting van het leger van den in November 1813 herboren Staat der Nederlanden, nam de Souvereine Vorst het Engelsche leger tot grondslag, en vormde afzonderlijke bataillons *staand leger* en afzonderlijke bataillons *nationale militie*. Zelfs werd in den aanvang bepaald, dat bij deze laatsten een gedeelte der officieren bij vrije keuze der minderen zou worden benoemd, en alles duidde dus op eene meer locale wapenmagt, niet ongelijk aan de Engelsche militie-korpsen. Spoedig echter verloren die bataillons dat karakter, en in 1818 werden de linie- en militie-bataillons te zamengesmolten en, in hoofdtrekken althans, de inrigting aangenomen, die thans nog bestaat. Daar de heer DE ROO VAN ALDERWERELT dit punt reeds uitvoerig in geschrifte heeft behandeld, zal ik daarover thans niet uitwijden. Ter herinnering strekke, dat art. 178 der Grondwet van 1848 spreekt over eene land- en zeemagt, aangeworven uit vrijwilligers, hetzij inlanders of vreemdelingen, om te dienen in of buiten Europa. In art. 179 wordt gesproken over de in dienstneming van vreemde troepen, waarop dan in art. 180 van de militie wordt gesproken. En nu zou ik tot ieder, die in die artikelen leest dat staand leger en militie vereenigd *moeten* zijn, de vraag wenschen te rigten: wat de wetgever toch wel had moeten zeggen, wanneer de bedoeling ware geweest staand leger en militie van elkander te scheiden? Hoe had hij dat krachtiger dan nu kunnen uitdrukken? Zonder nu zoo verre te willen gaan van te beweren, dat de aangehaalde artikelen der Grondwet de thans bestaande

ineensmelting van staand leger en militie bepaald *verbieden*, schijnt toch de meest voor de hand liggende uitleg, dat afgescheiden linie- en militie-korpsen, zooals van 1814—1818 bestonden, bedoeld zijn.

Later is er eenige spraakverwarring ontstaan, door de vrijwilligers voor het *staande leger* te beschouwen als vrijwilligers voor de militie. Moet de militie 5, 8 of 12 maanden dienen, dan is een vrijwilliger voor die militie een man, die, op den tijd dat de militie dient, vrijwillig dien korten dienstdtijd vervult. Daar men echter na 1818 alle bevordering bij die militie geheel heeft belet, is het waarlijk niet te verwonderen, dat slechts *zeer enkele* vrijwilligers voor die militie zich hebben aangegeven. Van lieverlede is men er toen toe gekomen, de mannen, die, soms op een geheel anderen leeftijd dan dien der militie, zich voor een reeks van jaren bij het staande leger verbinden, met vrijwilligers bij de militie te verwarren. Zonder die spraakverwarring ware de bewering van vele, en van zeer bekwame staatslieden onmogelijk geweest: „de magt, bedoeld bij artikel 178 der Grondwet, bestaat niet.” Juist het tegendeel is waar; die magt bestaat, en wel op grootere schaal dan bij eenige andere mogendheid van Europa. Telt men bij elkander de officieren, onder-officieren en minderen, hier te lande bij het staande leger dienende; voegt men daarbij het Europeesche gedeelte der landmagt in Indië, de marine en de mariniers, dan komt men (buiten een enkel soldaat der militie) tot een cijfer van tusschen de 35 000 à 40 000 man in de laatste tien jaren, eene magt dus 1 à 1½ ten honderd dragende der Europeesche bevolking; dat wil zeggen eene magt, betrekkelijk grooter dan die van eenigen anderen, grooteren of kleineren staat in Europa.

Zeër zeker is dit eene *voldoende* land- en zeemagt, die tot kern van eene land- en zee-militie en verdere volkswapeningen strekken kan.

2. Maar deze magt, voldoende als kern, moet versterkt worden door volkswapeningen. De militie is daartoe in de eerste plaats door de Grondwet aangewezen, die geene sterkte der jaarlijksche ligting bepaalt, maar die bepaling aan den wetgever overlaat. Al wat de Grondwet over de sterkte zegt, bepaalt zich tot het

voorschrijven eener loting, die dus het denkbeeld eener algemeene dienstplichtigheid uitsluit. De laatste wet op de militie heeft het jaarlijksche contingent op 11 000 bepaald, waarvan er 600 voor de zee-militie zijn bestemd. Het aantal jongelieden, dat jaarlijks den ouderdom van 20 jaren bereikt, en dat met de klimmende bevolking steeds stijgende is, bedraagt 32 000 à 33 000. Na aftrek der ongeschikten door ligchaamsgebreken of lengte, en van de om verschillende redenen vrijgestelden, blijven jaarlijks 17 000 à 18 000 over. Stelt men nu de jaarlijksche ligting op 15 000 man, dan kunnen er nog 2000 à 3000 vrijloten, zoodat geheel aan de bedoeling der Grondwet voldaan wordt. Door aldus het grootste deel der militiepligtigen te oefenen, wordt de schutterij als van zelve bijna geheel uit geoefenden zamengesteld, en hier moge de opmerking hare plaats vinden: dat de kortste militiedienst beter is dan de meest overdrevene schutterdienst. Bij een dienstdienst van slechts 3 maanden of omstreeks 13 weken, kunnen 6 dagen per week, dus in 't geheel 78 dagen benut worden. Zonder eenig bezwaar kan men op 3 praktische of theoretische oefeningen per dag rekenen, dus op 234. Na drie maanden dienst bij de militie heeft men dus op ruim twintigjarigen leeftijd min of meer geoefende miliciens. Het laatste ontwerp van wet op de schutterijen liet voor de *ongeoefenden* 40 oefeningen 's jaars toe, voor de geoefenden 12. Al nam men nu ook aan dat dit ontwerp, wet geworden, zoo streng mogelijk werd toegepast; dat men allen als ongeoeffend bleef beschouwen, die vroeger niet gediend hadden, en die allen de vijf jaren der actieve schutterlijke dienst 40 oefeningen deed houden, dan verkreeg men in die vijf jaren $\frac{1}{3}$ gedeelte der manschappen met achtereenvolgens 40, 80, 120, 160 en 200 oefeningen, dus door elkander 120 oefeningen, de helft slechts van wat reeds de kortste militiedienst geeft. En dan is nog buiten beschouwing gelaten, dat men in 234 oefeningen, te zamen gedrongen in *drie maanden*, beter geoefend wordt dan wanneer datzelfde (laat staan dan slechts het halve) getal dagen over *vijs jaren* verdeeld is. Dan is nog volstrekt niet gesproken van de onmogelijkheid om de schutters van $\frac{2}{3}$ gedeelte der bevolking te oefenen, omdat ze te ver uit elkander wonen om plaatselijke oefeningen mogelijk te maken.

Alvorens de inrigting te vermelden, die ik aan de militie

wenschte te geven, moge eene korte aanduiding voorafgaan der nadeelen, aan de tegenwoordige inrigting eigen.

De verschillende korpsen worden thans jaarlijks van miliciens uit verschillende deelen des lands voorzien, en wel niet alle jaren uit dezelfde deelen, vooral niet uit dezelfde gemeenten. De eerste ligting dient, al naar de wapensoort, 5 tot 12 maanden, en gaat naar huis zonder de tweede ligting te leeren kennen, die eveneens vertrekt zonder de derde te zien, enz. En daar nu de miliciens *zeer zelden* nog weder eens eenige weken, en nimmer allen te zamen, worden opgeroepen, zoo kennen zij elkander niet, en kan het voorkomen dat personen, die vier jaren lang bij dezelfde kompagnie hebben gediend, dit eerst jaren later toevallig ontdekken. Voegt men daarbij de veranderingen die ook het kader in vijf jaren ondergaat, dan zal men het voorzeker niet te sterk uitgedrukt vinden, wanneer ik beweer: dat het zoo ingerigte troepen aan den noodigen samenhang, het noodige vertrouwen op elkander moet ontbreken. Dit nadeel kan slechts weggenomen worden: òf door twee à driejarigen dienstdtijd en herhaalde oproepingen onder de wapenen, òf door de militie-korpsen eens en vooral uit dezelfde kantons, gemeenten, de onderdeelen zelfs uit dezelfde wijken of gehuchten te vormen. Het eerste middel, 2 à 3jarigen dienstdtijd, laat de Grondwet niet toe; het localiseeren der militie blijft dus als éénig middel over, om meer samenhang in die troepen te brengen. Door den Russischen schrijver Oukouner, alsmede door verschillende Fransche schrijvers, zijn de voordeelen, die uit zoodanige aanvulling ontstaan, reeds vroeger aangetoond, en het Pruisische leger is geheel plaatselijk ingerigt. Er is dus niet veel nieuws in wat wij nu voorstellen.

Aannemende dat de sterkte der jaarlijksche ligting bepaald worde op 15 000 man, waarvan 1 000 voor de zee-militie, dan houdt men 14 000 voor de militie te lande over. Vijf ligtingen geven, na aftrek der sterfte, 65 000 man. Het kleine, afgezonderde staande leger op 12 000 hoofden stellende, zou men 77 000 man verkrijgen. Men moet echter, om geene manschappen tweemaal in rekening te brengen, slechts 72 000 man hiervoor stellen, daar onder die 12 000 man van 't staande leger wel eene 5 000 zullen zijn, die in de jaren der militie vallen. In rond cijfer mag men dus slechts op 60 000 man militie rekenen. Het gedeelte

dat langer dan één jaar te zamen blijft, zou dan van $\frac{1}{3}$ als nu op $\frac{1}{4}$, dus op 12 000 man gebragt worden. Aldus zou aanvankelijke versterking des legers, zonder *buitengewone* maatregelen die buitenslands de aandacht trekken, verkregen zijn. Denkt men nu de vestingen Maastricht, Venlo, Nijmegen, Grave, Koevorden, Breda, Bergen op Zoom, Bath en Vlissingen verlaten, dan zal bij een aanval uit het oosten, wanneer de kusten niet of niet sterk bedreigd worden, die sterkte voldoende zijn, en zal men, aanvankelijk ten minste, de schutterij voor dienst in 't binnenland en op de kusten, het transporteeren en bewaken van gevangenen, enz. kunnen bestemmen. Voor het veld-leger en de meest actieve vestingen, zal nu het staand- en militie-leger voldoende zijn. Na aftrek van 10 000 man voor de andere korpsen, zal de militie-infanterie 50 000 hoofden sterk worden. Hieraan en aan het kleine staande leger wenschte ik de volgende inrigting te geven.

Uit het regiment grenadiers en jagers worden 4, uit elk der 8 andere regimenten één bataillon van linie gevormd, te zamen 12 en wel zelfstandige bataillons, elk bestaande uit 1 flankeur-, 4 gewone en 1 school- en depôt-kompagnie. Deze 72 kompagnien, steeds door werving op eene totale sterkte van 100 hoofden te houden, vormen de school, waar officieren, onder-officieren en manschappen tot duchtige soldaten gevormd worden. Er ontbreken thans 2300 man, die door vermindering der kavallerie, en door aanmoediging der werving zouden moeten gevonden worden. Het geheele Rijk verder verdeelende in 32 bataillons-districten, elk van circa 108 000 zielen (iets meer in de sterk bevolkte, iets minder in de zwak bevolkte streken, dus wisselend van 120 000 tot 90 000 zielen of daaromtrent), wordt later elk bataillon steeds uit hetzelfde district, en op voet van vrede zelfs elke der 4 kompagnien (128 voor de 32 bataillons) uit hetzelfde kompagnieskanton van gemiddeld 27 000 zielen (van 30 000 tot 22 000) aangevuld. In plaats dus der kamaraderie door *lange dienst* — bij onze Grondwet onmogelijk — treedt de kamaraderie der menschen, die elkander in het burgerlijke leven dagelijks zien, en die elkander kennen. Bovendien heeft elk bataillon, zoo nabij mogelijk zijn aanvullings-district, twee keur-, of flankeur- of actieve kompagnien, dus te zamen 64 kompagnien, en in de hoofdplaats der

8 brigades — zooals ik de tegenwoordige regimenten liever zou noemen — nog 8 school-kompagniën. Bij deze zouden officieren, bij de actieve of flankeur-kompagniën onder-officieren en korporaals gevormd worden. 128 Reserve-kompagniën in hetzelfde getal kompagnies-kantons worden zeer kort geoefend en aanvankelijk slechts tot bezetting van vaste punten gebezigd.

Van de 50 000 hoofden der militie-infanterie zullen eengedeelte uit plaatsvervangers bestaan. Men mag echter aannemen, dat hun getal, bij de meer locale indeeling der manschappen, zal afnemen. Stellen wij het op 4 000, dan blijven 46 000 eigenlijke miliciens over. De 4 000 plaatsvervangers zouden bij de 12 linie-bataillons gevoegd worden, en daarvan de kompagniën tot 130 à 140 hoofden brengen. De 46 000 eigenlijke miliciens vormen dus — buiten het gedeeltelijke kader uit het leger —

8	School-kompagniën.
64	Flankeur-kompagniën.
128	Locale center-kompagniën.
128	„ reserve-kompagniën.

Te zamen 328 kompagniën

De sterkte van elke kompagnie wordt dan 140 man, wat eene goede sterkte schijnt.

De plaatsvervangers veronderstellen wij dat zoolang actief dienen, als de Grondwet toelaat, namelijk eerst één jaar, dan nog viermalen 6 weken. De eigenlijke 46 000 miliciens zouden aldus worden verdeeld :

16 000 bij de 72 school- en flankeur-kompagniën. Deze worden schijnbaar te sterk, maar men bedenke dat het militie-kader der andere kompagniën daar ook uit moet getrokken worden. Deze dienen — even als nu vele miliciens, die het inkompleet moeten aanvullen — omstreeks $1\frac{1}{2}$ jaar, of zooveel minder als noodig is om bruikbare onder-officieren en korporaals uit hen te maken. De tot officier opgeleiden, die allen vrijwillig zich daartoe moeten aangeven, dienen twee jaar;

16 000 man dienen, even als nu, vijf maanden, vullen de 128 center-kompagniën, en worden daarbij versterkt door een gemengd linie- en militie-kader. Zij worden jaarlijks eenige weken tot herhaling der oefeningen opgeroepen, maar slechts in hunne kantons;

14 000 man dienen slechts drie maanden, en vullen, versterkt met een gemengd linie-, maar grootendeels militie-kader, de 128 reserve-kompagniën, die bij binnenlandschen oorlog 32 bataillons, aanvankelijk voor de vestingen, afgeven. Ook zij herhalen gedurende 14 dagen de oefeningen kompagnies- of halve kompagniesgewijze elk jaar.

De sterkte van het kader eener kompagnie, 20 hoofden, als: 3 officieren, 6 onder-officieren, 8 korporaals en 3 tamboers of hoornblazers, bestaat bij de 72 linie-kompagniën *geheel*, bij de actieve 72 militie-kompagniën voor *ruim de helft*, bij de 128 locale of center-kompagniën en bij de 128 reserve-kompagniën voor *een derde*, uit linie.

Daar nu de 32 hoofdplaatsen van bataillons in de meest volkrijke *steden* kunnen gelegd worden, blijven al dadelijk de miliciens van deze in hunne woonplaats, en behoeven niet gekaserneerd te worden. Het meest intelligente gedeelte der bevolking zal zich nu niet meer aan de militie willen onttrekken, vooral niet indien — zoo als uit den aard der zaak volgt — die officiersplaatsen betaald worden. Die betaling kan nu echter veel geringer zijn dan die van officieren, welke overal kunnen worden rondgezonden. Waarschijnlijk zal in al die 32 bataillons-hoofdplaatsen weldra eene hoogere burgerschool worden gevonden, zoo die er niet reeds is, en de verkrijging van jonge lieden, genoeg ontwikkeld om in 2 jaren tot officier, in één jaar tot onderofficier te worden opgeleid, zal dus wel geen bezwaar ondervinden.

Binnen weinige uren zouden alle *kompagniën*, binnen één à twee dagen alle bataillons, binnen drie à vier dagen alle brigades geconcentreerd zijn. Zeer spoedig zou men een leger aan den IJssel hebben, daar nu al dat tijdverlies en al die verwarring der overal rondtrekkende miliciens, die hunne reeds marcheerende korpsen zoeken, vermeden wordt.

3. Plantselijke oefening van eene legermagt, die over het land verdeeld is, die moge dan militie, schutterij, landweer of hoe ook heeten, stuit steeds af op de *physische onmogelijkheid*, om in weinig bevolkte landstreken eene voldoende magt bij elkander te brengen. De vroegere en ook de thans nog bestaande schutterij-wet van 1827 hadden dit bezwaar zeer juist ingezien, en de

afscheiding van *dienstdoende* en *rustende* schutterij was een gevolg daarvan. In de laatste ontwerpen had men in *schijn* dit verschil weggenomen; ik zeg in *schijn*, maar niet in *werkelijkheid*, want door het insmokkelen van twee artikelen over het niet oefenen der schutterijen in gemeenten waar dit onmogelijk zou blijken, werd feitelijk de rustende schutterij weêr in 't leven geroepen.

Hoe zwakker nu, ten opzichte der bevolking, eene plaatselijke legermagt is, des te moeilijker worden de oefeningen; hoe sterker haar cijfer is, hoe gemakkelijker die worden. Bij één percent der bevolking bijv. heeft men reeds eene bevolking van 7000 zielen noodig, om 70 man (eene halve kompagnie) te vereenigen, waarvan er, na aftrek van wettig verhinderden, niet veel meer dan 50 à 60 zullen aanwezig zijn. Bij 3 pct. sterkte, is eene bevolking van 2300 zielen reeds tot hetzelfde doel voldoende. Zij, die de verdeeling der schutterij in verschillende soorten voorstellen, schijnen over 't hoofd te hebben gezien, dat daardoor de oefeningen steeds moeilijker worden. Men moet integendeel bij die plaatselijke herhalingen juist zoo veel mogelijk alles vereenigen. De door mij voorgestelde infanterie-militie is — na aftrek van hen, die tot rangen worden opgeleid — ruim 1½ pct. der bevolking. Voegt men daar 2 pct. schutterij bij, en laat men die, wat de herhalingen betreft, met de militie samen zich oefenen, dan is reeds in districten van 2000 zielen de oefening per halve kompagnie mogelijk. De kring der plaatselijke oefeningen wordt dus zeer veel grooter. Waar desnietteenstaande de oefening nog onmogelijk blijkt, schiet niets anders over dan de schutters eenige dagen in 't jaar samen te trekken en dan ook te betalen; maar dit zal nu werkelijk slechts een klein gedeelte uitmaken.

4, Maar, en dit is het groote voordeel dat ik in deze inrigting meen te zien, plaatselijke schutteroefeningen worden nu in minder getal dan laatst was voorgesteld noodig, omdat zeker $\frac{2}{3}$ der schutterij uit manschappen bestaat, die 3 maanden, 5 maanden, een jaar of meer zelfs geoefend zijn, dat geleerde nog jaarlijks een korten tijd herhaald hebben, en (om het zoo eens uit te drukken) hun eigen kader medebrengen. Dat zoo moeilijk vraagstuk van *kader der schutterij* is nu, meen ik, voor goed opge-

lost, en de schutterij kan nu volstaan met zooveel oefening, als noodig is om, voor aanvankelijke vestingdienst, het eens geleerde, vooral het schieten, te onderhouden. Zeer wenschelijk zou het echter zijn om, buiten tijd van vrede en van oorlog, een derden toestand van *voorbereiding* te scheppen, waarin èn militie èn schutterij iets meer dan gewoonlijk geoefend werden. Zonder opschudding te verwekken, zou men dan in een jaar als 1866 gelegenheid hebben om de weêrbaarheid te verhoogen.

Het is hier de plaats om iets te zeggen over de vrijwillige vereenigingen tot oefening in den wapenhandel. Deze zijn zeer in het belang der verdediging, vooral wanneer zich daarbij de jongelieden van 17, 18 en 19 jaar oefenen, die nog buiten de militie en schutterij vallen, en die toch een groot element in de verdediging kunnen worden. Om die oefeningen aan te moedigen, zou men bijv. kunnen bepalen, dat de vroeger voorgestelde diensttijd bij de militie, in verhouding tot het vroeger geleerde, kan verminderd worden. Het doet er toch niets toe, *waar* iemand iets geleerd heeft, als hij het slechts weet, en zoo zou op de eerste oefening veel te bezuinigen vallen, en veel bezwaar aan de jongelieden worden bespaard.

5. Reeds is vroeger met een enkel woord over de versnelde mobilisatie gesproken, die nu mogelijk wordt. De linietroepen kan men veronderstellen dat reeds naar het gevaarlijke punt, bijv. den IJssel, zijn gemarcheerd; aan de militie-bataillons kunnen *vooraf* vaste verzamelplaatsen zijn opgegeven: voor de 32 reserve-bataillons in vestingen of liniën, voor de 32 veld-bataillons aan of over den IJssel. Zoo kan werkelijk zelfs een zeer snelle aanval worden afgekeerd, waar die ook beproefd mogt worden. Bij eene landing op de kust van het zoo sterk bevolkte Holland, zoude ook spoedig een aanzienlijk korps samengetrokken kunnen worden.

6. Het verkrijgen van jonge hoofd-officieren bij een vredes-leger, was tot heden de kwadratuur van den cirkel. Daar alle legers op voet van vrede van lieverlede oude hoofd-officieren en generaals bekwamen, trachtte men dit bezwaar weg te nemen door *bij keuze* enkele jongere officieren sneller dan anderen te bevorderen. Maar men zag niet in, dat dit juist olie in 't vuur was, en het kwaad nog verergerde. Wel kreeg men nu, een tijd lang, eenige jonge

hoofd-officieren, maar deze, langer in die rangen verblijvende, verstopten nu geheel en al het avancement der anderen, die nu nog ouder dan anders de hoogere rangen bereikten. Om de meening weg te nemen, als zoude ik welligt tegen *bevordering* bij keuze zijn, omdat ik de eer heb gehad tweemaal bij keuze te worden *ontslagen*, moet ik hierbij voegen, dat mijn afkeer van die wijze van bevorderen reeds dagteekent van vóór 1842. Er hadden in dat jaar drie bevorderingen bij keuze plaats gehad, en daartegen schreef ik in de *Aruhemmer Courant* (ik meen van de maand September) een vrij lang artikel, dat toen nog al gelezen is en met N. T. L. was geteekend. Gij ziet dus, Mijne Heeren, dat ik hier eene opinie van vóór 24 jaren verdedig.

Elk avancement bij een korps ambtenaren hangt (toevallige omstandigheden daargelaten, die bij een klein korps een grooteren, bij een groot korps een kleineren invloed uitoefenen), eenig en alleen af van de *verhouding der rangen*. Zijn bijv. 200 kapiteins-plaatsen door 400 luitenants-plaatsen aan te vullen, en er komen jaarlijks 40 kapiteins-plaatsen open, dan zullen de luitenants omstreeks 10 jaar in dien rang blijven. Hoe meer luitenants *queue* maken, hoe langer het duurt eer de laatste plaats krijgen. Bij de door mij voorgestelde inrigting is, door de vele militie-officieren, die niet mededingen naar de kapiteins-plaatsen van 't leger, de verhouding veel gunstiger, en zal dus ook het avancement snel gaan.

Het middel om avancement te verkrijgen door veel nuttelooze hoogere rangen te scheppen, doet het doel evenmin bereiken, en ontzenuwt bovendien niet alleen de personen, die geen redelijken werkkring hebben, maar bovendien het geheele leger.

7. Nu gekomen zijnde tot het laatste punt op 't programma, de vereeniging namelijk van het Nederlandsche en het Indische leger, moet ik al dadelijk doen opmerken, dat het niet in mijne bedoeling ligt eene vereeniging der legers voor te stellen, als in Engeland bestaat, waar geheele regimenten dan eens naar Canada, dan weër naar Australië of Hindostan gezonden worden, een stelsel dat, vooral in oorlogstijd, tot groote verliezen door zieken lijdt. Engelsche officieren, die de mail-reis medemaakten, erkenden de voorkeur van ons stelsel van uitzending van kleine

detachementen, die onder de andere reeds geacclimiteerde troepen verdeeld worden, boven hun stelsel. Vooral een zoo klein land als Nederland moet daarop toezien, dat het niet de reeds bezwaarlijke aanvulling zijner troepen zonder noodzaak nog bezwaarlijker make. Maar ik wenschte die vereeniging in dien zin, dat de officieren van het staande leger *hier* en van een gedeelte der troepen *daar* — bijv. die der veld-bataillons — rouleerden; welligt kon dit op een gedeelte der onder-officieren worden toegepast. Bij de militie-bataillons *hier*, even als bij de garnizoens-bataillons *daar*, zou men die officieren gebruiken, die verlangen in Europa of in Indië te blijven. De geheele maatregel zou vrijwillig moeten geschieden, zonder krenking van iemands verkregen regten. Het geschikte oogenblik van toepassing zou gekomen zijn, wanneer het avancement der linie-officieren hier met dat der Indische officieren gelijk was gekomen. Deze maatregel zou twee onschatbare voordeelen hebben. De Nederlandsche officieren zouden meer ondervinding opdoen; kleingeestige garnizoens-denkebeelden bij sommigen zouden verdwijnen, en de Nederlandsch-Indische officieren zouden niet al te lang onder een afmattend klimaat dienen, en beter op de hoogte blijven van de vorderingen der krijgskunst in Europa. Op die wijze zou een gedeelte van beide legers van lieverlede tot een geheel worden zamengesmolten.

Voor het oogenblik zal ik hier mijne beschouwingen eindigen, om genoegzame tijdruimte voor de discussie over te laten.

De *Voorzitter* brengt aan den heer STIELTJES den dank der Vergadering, en bepaalt dat, ter bevordering van eene geregelde discussie, de hoofdpunten van de gehouden rede achtereenvolgens, afzonderlijk zullen worden behandeld. Dien ten gevolge komt het eerst ter sprake de zeer belangrijke vraag, in hoever al dan niet tegen de Grondwet is gehandeld door de inrigting van het leger, zoo als die thans bestaat: de vereeniging namelijk van de militie en het staand leger. De Voorzitter doet opmerken, dat de spraakverwarring, waarvan de heer STIELTJES heeft gewaagd, ook in de Tweede Kamer meermalen is ontstaan, zelfs bij mannen van veel gezag en grooten naam, en dat daar dikwerf het betoog is moeten geleverd worden dat de vrijwilligers voor het

staande leger eene geheel andere categorie uitmaken dan de vrijwilligers voor de militie.

De heer WEITZEL vervolgens het woord verkregen hebbende, doet opmerken, dat de heer STIELTJES in den loop zijner rede zijne eerste stelling verzacht heeft, door in plaats van „de Grondwet *verlangt*”, te zeggen „de Grondwet *staat toe* een afzonderlijk staand leger.” Spr. meent dat de Grondwet dat *niet toestaat*, wèl volgens de letter, niet volgens den geest en de bedoeling. Spreker leidt dit af uit de geschiedenis van de Grondwet van 1848, welker 8ste Hoofdstuk, gelijk dit door de Staats-Commissie was ontworpen, hij een meesterstuk noemt. Jammer maar, zegt Spr., dat men, om het wèl te begrijpen, een sleutel noodig heeft, dien de Staats-Commissie niet heeft goedgevonden te geven, welligt omdat zij dacht dat het vinden daarvan voor de hand lag. De Commissie, meent Spreker, heeft het woord *militie* niet gebruikt in de beteekenis waarin het toen werd en heden in ons leger nog wordt gebezigd, maar eenvoudig in de taalkundige beteekenis, dus in die van *krijgsvolk*, *krijgsmagt*, en niet anders.

In de Nota van toelichting bij het ontwerp van de Grondwet gevoegd, wordt het 8e Hoofdstuk te gelijk met het 9e behandeld en slechts in groote trekken ter loops aangeroord. Dat stuk geeft dus geen licht. Spr. leest daarom voor, wat de heer THORBECKE, Voorzitter der Staats-Commissie, omtrent den geest en de bedoeling van het 8e Hoofdstuk, in zijne *Bijdragen* tot de Grondwetsherziening gezegd heeft. Spr. herinnert vervolgens aan den tegenstand, dien het 8e Hoofdstuk van het ontwerp van Grondwet van 1848 in den Ministersraad ontmoette van den kant der heeren graaf SCHIMMELPENNINCK en generaal-majoor NEPVEU, en hoe de laatste in een openbaren brief aan den Koning schreef, dat hij zich nooit zou kunnen vereenigen met eene Grondwet die geen staand leger kende. Hij doet de spraakverwarring, waarvan de heer STIELTJES gewaagde, met betrekking tot eene Grondwet uitkomen, die, van den eenen kant geen staand leger zoude willen, en toch, van den anderen kant, sprak van eene wet, regelende de bevordering en het ontslag der officieren van het vaste, staande leger, en bepaalde dat krijgslieden in werkelijke dienst, beneden den rang van hoofd-officier, geen zitting in de Staten-Generaal zouden kunnen nemen!

Inderdaad, roept Spr. hier uit, men had elkander in der tijd niet begrepen! Hij doet in 't voorbijgaan opmerken, dat in April 1848 hetzelfde reeds door hem in den *Militairen Spectator* geschreven is, en dat, als men in die dagen eene *Krijgs-Vereeniging* had gehad als deze, de spraakverwarring welligt ware voorkomen.

Spreker wijst er vervolgens op, hoe, na de aftreding van de heeren SCHIMMELPENNINCK en NEPVEU, aan de Tweede Kamer een ontwerp-Grondwet werd aangeboden, afwijkende van het eerste ontwerp der Staats-Commissie, en waarin voorkwam het art. 202 der destijds bestaande Grondwet: „De Koning zorgt, dat er ten allen tijde eene toereikende zee- en landmagt onderhouden worde, aangeworven uit vrijwilligers, hetzij inboorlingen of vreemdelingen, om te dienen in of buiten Europa, naar de omstandigheden.”

In de Memorie van toelichting werd met geen enkel woord gesproken over eene afzonderlijke militie of een staand leger. Men had blijkbaar toegegeven aan het verlangen van de heeren SCHIMMELPENNINCK en NEPVEU, om iets van dat staand leger in de Grondwet te zetten, iets wat toch geheel overbodig was, als men weet dat het ongelukkige woord *militie* alleen in zijne taalkundige beteekenis gebruikt werd, zooals Spr. reeds deed opmerken.

De discussie over de Grondwet in de Tweede Kamer, hetzij enkele, hetzij dubbele, heeft nooit geloopt over een afzonderlijk staand leger en eene militie, maar wel over de zee-militie, waartegen velen gestemd waren, en dáárover, dat velen de mogelijkheid niet wilden benomen zien om naderhand de geheele levende weermagt te brengen tot eene soort van volkswapening. Men wilde daarop niet te veel aandringen, maar de Grondwet zóó ingerigt zien, dat zij dit niet beletten zou, wanneer men het later wenschelijk achtte.

• Dat zijn, zegt Spr., de hoofdpunten waarover de discussie liep, en wel verre dat men gewaagde van een staand leger en eene militie afzonderlijk, werd het woord *militie* steeds gebezigd in den zin van *conscriptie*. Hiervan haalt de Spr. de volgende merkwaardige voorbeelden aan:

Zoo zeide o. a. de heer VAN DAM VAN ISSELT op 16 Augustus 1848: „En die gelegenheid (tot het daarstellen eener volkswapening, als men dat later mogt wenschen) zal ons ontnomen worden, indien het wets-ontwerp, gelijk het daar ligt, aangenomen

wordt. In 1814 en 1815 was de door de Franschen ingevoerde conscriptie bij de Nederlanders zoodanig in haat, dat het noodig was daarvan in de Grondwet te gewagen, om het volk te gewennen aan het denkbeeld dat de conscriptie niet was afgeschaft; maar nu na zooveel jaren niemand er meer aan twijfelt of een verpligte dienstdienst is noodig, zoo mag er, dunkt mij, van zulk eene gedwongen militie in de Grondwet geen sprake zijn." —

De heer DE MAN liet zich in de avondzitting van 23 Augustus aldus uit: „Ik heb geleefd onder de thans zoo hoog geroemde regering van den Franschen Keizer. Ook toen bestond dat beginsel" — hij sprak toen over de militie — „en het ééne senatus consult volgde op het andere, om de eene klasse van dienstplichtigen vóór, de andere na, bij anticipatie, onder de wapenen te roepen."

Dien zelfden avond zeide de heer VAN GOLTSTEIN het navolgende: „Wat toch is verpligte krijgsofschrijving?" — ook hij sprak over militie — „Eene plant, door vreemden op Nederlandschen bodem overgebracht, die nimmer daarop heeft willen tieren."

De heer VERWEY MEJAN wees er in die zelfde zitting op, dat de Franschen in hun Charter van 1815 ten aanzien van dit onderwerp slechts deze bepaling hadden opgenomen: „Le recrutement est déterminé par la loi." Iets dergelijks, zonder meer, wilde hij ook in onze Grondwet geschreven zien.

Conscriptie en militie werden dus als synonymen gebezigd, zonder dat iemand er tegen op kwam.

De Minister van Oorlog, het ontwerp verdedigende, zeide o. a.: „dat daardoor de zoo doelmatige, op de ondervinding gegronde inrigting der nationale militie gewaarborgd werd", en M. H., zegt de Spr., die militie had toen, evenmin als thans, eene eigene inrigting, maar de Minister meende ook de inrigting onzer conscriptie.

In de avondzitting der dubbele Kamer van 6 October zei de heer SLOET: „De nationale militie bij conscriptie zamengesteld, is uit de Fransche revolutie ontstaan. De verpligting om zijn land te dienen, rust op alle ingezetenen, en zij moeten daaraan middellijk of onmiddellijk deelnemen, maar de conscriptie laat zulks aan het toeval van het blinde lot over. Ik meen alhier de volgende opmerkingen in het midden te mogen brengen, welke mij toeschijnen, eene nationale militie minder noodzakelijk te maken."

Ik zou — zoo besluit de Spreker — het getal voorbeelden zonder moeite kunnen vermeerderen, maar een ieder die, gelijk ik gedaan heb, de debatten van die dagen naziet, zal vinden dat door *niemand* gesproken werd over een afzonderlijk staand leger en eene afzonderlijke militie, en dat door *een ieder* het woord militie in den zin van conscriptie werd gebezigd. Zij, die derhalve thans de militie van het staand leger willen scheiden, kunnen wel beweren dat de *letter* der Grondwet er zich niet tegen zou verzetten, maar geenszins dat de *geest* der Grondwet iets dergelijks veroorlooft, veel minder gebiedt.

De heer DE ROO VAN ALDERWEBELT merkt op dat het stelsel, door den heer STIELTJES ontwikkeld, berust op twee hoofdbeginselen: afscheiding van het staande leger van de militie, en vervorming van die militie tot eene plaatselijke wapenmagt.

Het eerste hoofdbeginsel juicht Spr. volkomen toe, omdat in die afscheiding het eenige middel gelegen is de vrijwilligers, die thans ontbreken en die wij sedert jaren niet konden verkrijgen, bij het leger aan te werven. Daardoor zal de dienst bij de korpsen aangenamer kunnen worden gemaakt, waarvan het gevolg moet zijn dat velen over de bezwaren, die aan het dienstdnemen verbonden zijn, zullen heenstappen.

De heer WEITZEL heeft getracht uit de geschiedenis der Grondwetsherziening te betoogen, dat bij de vaststelling der Grondwet een staand leger niet werd verlangd. Daartegen moet Spr. protest aantekenen. De heer WEITZEL zeide, dat men in 1848 onder militie verstond: „krijgsvolk,” en dat men bedoelde eene vereeniging van vrijwilligers en militie tot één leger. Spreker weet zeer goed dat dit in 1848 de opvatting van de zaak was; hij gaat zelfs verder, en zegt dat de heer THORBECKE bij de behandeling der militie-wet in 1861 hetzelfde heeft verklaard. Deze zeide toen: „Wij vonden in 1848 vrijwilligers bij de verschillende korpsen, en daarbij ingedeeld de militie; wij wisten zeer goed dat die toestand eigenlijk niet grondwettig was, en hebben ons dus afgevraagd: is het mogelijk nu de scheiding tot stand te brengen, en aan het land te geven een staand leger en eene daarvan afgescheiden nationale militie? Die vraag is toen ontkennend beantwoord, en men heeft gezegd: „een leger van vrijwilligers op te rigten zou, met het

oog op hetgeen in Engeland gebeurd is, niet gaan," en op dien grond is de bestaande toestand gehandhaafd.

Maar, vraagt Spr., wat doet dit ter zake, en wat hebben wij thans te doen met de beschouwingen van 1848 en van lateren tijd? Men behoeft thans slechts te vragen: wat zegt de Grondwet? en dan leest men in art. 178: „De Koning zorgt, dat er ten allen tijde eene toereikende zee- en landmagt onderhouden worde, aangeworven uit vrijwilligers, hetzij inboorlingen of vreemdelingen, om te dienen in of buiten Europa, naar de omstandigheden." Spreker zou nu wel met den heer STIELTJES willen vragen: hoe men het denkbeeld van afscheiding anders zou willen nitdrukken dan in de grondwettige bepalingen te lezen is? Eerst vindt men gesproken van een staand leger; daarna, in eenige volgende artikelen, van eene nationale militia. Dat zijn dus twee verschillende zaken.

En, vraagt Spr. verder, wanneer men dat staande leger bij het voorstel tot Grondwetsherziening — *niet* heeft gewild, welke is dan de reden geweest dat de generaal NEPVEU, die geacht kon worden eene voorliefde te hebben voor staande troepen, er zoo bijzonder op gesteld was dat het tegenwoordige art. 178 in de Grondwet werd opgenomen? Kan daarvoor eene andere reden geweest zijn, dan dat hij wenschte korpsen vrijwilligers, korpsen soldaten van beroep?

Overigens moet Spr. verklaren, dat hetgeen de heer WEITZEL uit verschillende redevoeringen, bij gelegenheid der Grondwetsherziening uitgesproken, heeft aangehaald, hem versterkt heeft in zijne meening. De toenmalige kamerleden verklaarden zich in vrij stellige bewoordingen tegen de conscriptie. Dit kon niet anders dan gerigt zijn tegen de toen bestaande regeling. Thans hebben wij eigenlijk de conscriptie. Wij hebben soldaten, waarbij geplaatst worden de lotelingen, die daarbij volstrekt niet te huis behooren. Tegen dit denkbeeld was in 1848 de strijd gerigt, en van dien strijd zou geen sprake hebben kunnen zijn, wanneer men toen niet reeds het denkbeeld van afscheiding gehuldigd had.

Spreker meent ook van zijne zijde op het oprigten van eenige bataillons vrijwilligers te moeten aandringen. Op dit oogenblik ontbreken bij de infanterie 5000 vrijwilligers op een totaal getal van 9000 man. De Regering bepaalt er zich eenvoudig toe dit ont-

brekende, dat het eene jaar 4000, het andere 5000 man bedraagt, en dat spoedig 6000 zal worden, te constateeren. In de zoogenaamde sterkte-staten — die sommigen „mankeert-tot-compleet-staten” noemen — zegt de Regering eenvoudig: dat er zoo veel en zooveel manschappen ontbreken, als of wij ons daarbij nu maar moeten neerleggen. Maar heeft men alle maatregelen genomen om dat ontbrekende aan te vullen? Op het voetspoor van den heer STIELTJES, meent Spr. dat het eenige middel om daarin te voorzien, is: de afscheiding. Alleen daardoor zal men bataillons werkelijke soldaten verkrijgen, hetgeen den lust tot dienstneming zal aanwakkeren en de manschappen bij het leger zal doen blijven. Wanneer vrijwilligers en miliciens op gelijke lijn worden gesteld, zal men geen vrijwilligers krijgen. Spreker verwondert er zich dan ook minder over dat er 5000 vrijwilligers ontbreken, dan wel daarover, dat er nog 4000 vrijwilligers zijn.

De heer NETSCHER merkt op dat, volgens den heer STIELTJES, de Grondwet een afzonderlijk staand leger verlangt, dat de heer WEITZEL op historische gronden heeft trachten te bewijzen; dat de Grondwet dit niet verlangt, ja zelfs verbiedt; terwijl de heer DE ROO zich schaart aan de zijde van den heer STIELTJES en zelfs nog verder gaat. Spreker zelf wenscht het al dan niet grondwettige der zamenvoeging voor een oogenblik ter zijde te stellen, en slechts eenige beschouwingen in het midden te brengen, in hoeverre die vereeniging van staand leger en militie wenschelijk is of niet. De heer DE ROO prijst eene afscheiding aan, op grond dat het lot van den vrijwilliger zal worden verbeterd, wanneer men afzonderlijke vrijwilligers-korpsen oprigt. Daardoor zal meer liefhebberij voor de dienst ontstaan, en mag men het vooruitzicht koesteren dat er meer vrijwilligers zich zullen aanmelden. Spreker vreest evenwel, dat die vermeerdering van het getal vrijwilligers door die afscheiding niet zoo zeer zal bevorderd worden, en *au détriment* zal zijn van de militie, dewijl hij gelooft dat, door den milicien bij de reeds geoefende soldaten in te lijven, eerstgenoemde bruikbaar zal worden, dan wanneer men de miliciens in afzonderlijke korpsen, afgescheiden van de vrijwilligers, vereenigt. Spreker meent dat bij de begroting voor het departement van oorlog eene schrede op den goeden weg is gezet, door nu

melijk meer miliciens onder de wapenen te houden en aldus de effectieve sterkte van het leger te vergrooten.

Daardoor, zegt Spr., zal de dienst bij de korpsen voor de vrijwilligers aangenamer en minder drukkend worden en hun getal waarschijnlijk aangroeijen. Het lot van den vrijwilliger is slecht; hij heeft eene onaangename dienst, die, door het groot getal ongeoefenden, niet altijd gelijk op allen drukt. Dat zou verbeteren, wanneer de miliciens langer onder de wapenen werden gehouden dan vijf maanden, gelijk nu voor de eerste oefening geschiedt, terwijl de Grondwet toch eene eerste oefening van twaalf maanden veroorlooft. Voorts mag, volgens art. 123 der militie-wet, $\frac{1}{7}$ van het geheele bedrag der 5 ligtingen steeds onder de wapens worden gehouden, doch werd van deze bevoegdheid tot nu toe slechts voor een gedeelte gebruik gemaakt, en dat maakt het effectief van het leger zoo bijzonder zwak. Bij de nieuwe begroting is nu voorgesteld om, zoo noodig, dat geheele $\frac{1}{7}$ deel onder de wapenen te houden tot volledige aanvulling van het incompleet aan vrijwilligers. Daardoor zullen de bataillons sterker worden en de oefeningen beter kunnen geschieden dan nu — behalve een gedeelte der zomermaanden — met de te zwakke bataillons 't geval is. Wanneer men zich bepaalt tot de middelen, welke de Grondwet en de militie-wet aan de hand geven, dan zal men, meent Spr., reeds een goed eind weegs komen, en niet behoeven over te gaan tot een zoo ingrijpenden maatregel als „geheele afscheiding van het staand leger en de militie,” op risico van de militie veel minder bruikbaar dan nu, en inderdaad in oefening niet veel beter dan de schutterijen te maken.

De financiële verbetering van het lot der vrijwilligers, vooral bij de infanterie, acht Spr. het geschiktste middel om meer vrijwilligers te krijgen en om degenen, die reeds in dienst zijn, in dienst te houden. De soldij moet verhoogd worden. Zij is veel te gering. Spr. toont dit in eenige bijzonderheden aan, daarbij ook wijzende op den toestand van den soldaat, in financieel opzicht, in 1817. Sedert toen is de soldij nagenoeg dezelfde gebleven, maar wat in dien tijd voldoende was om voeding, waschloon, zakgeld enz. uit de menage van den soldaat te bestrijden, is nu ontoereikend, daar de prijzen van alle behoeften met 40% zijn gestegen! Spr. weet wel, dat gelukkig het geld niet de éénige drijf-

veer is om den militairen stand te omhelzen of daarin te blijven, maar.... in den militairen stand moet men toch ook kunnen leven! Door betere en meer voldoende betaling zal men voor den militairen stand, even als voor elk ander beroep, ook meer liefhebbers krijgen, en zelfs het onder de wapens houden van meer miliciens zal gunstig op de aanwerving van vrijwilligers werken. Wanneer er immers meer soldaten zullen zijn, dan zal het leven in de kazerne aangenamer worden en de soldaat niet meer, zoo als thans geschiedt, in allerlei onbeduidende kleinigheden dagelijks van nabij worden gade geslagen en opgejaagd door het kader, dat, in getalsterkte berekend op voltallige kompagnien, bij het thans heerschend gebrek aan soldaten, zeer talrijk is en dus werk zoekt. Aan de opgegeven redenen en nog vele andere regelingen in de dienst, waardoor den soldaat het leven onaangenaam wordt gemaakt, meent Spr., is het toe te schrijven dat het getal vrijwilligers zoo vermindert, — niet aan de zamenvoeging van het staande leger met de militie.

De heer Booms wenscht ter zake van het onderwerp, dat in discussie is, een ander gezigtspunt aan te geven.

De Grondwet, zegt hij, spreekt niet van een „afzonderlijk” staand leger, en van eene „daarvan afgescheiden” militie, zoo als de heer STIELTJES zich in zijne stellingen uitdrukte. Ware dit wel het geval, dan zou er omtrent die afscheiding van staand leger en militie geene kwestie hebben kunnen ontstaan. Intusschen kan onze *Vereeniging*, noch deze of gene in den lande die kwestie uitmaken. Dat kan alleen de wetgevende magt doen. Welnu, de wetgevende magt heeft dit gedaan, door in 1861 bij art 120 van de militie-wet te bepalen, dat de militie te land bij de korpsen van het leger zal worden ingelijfd, en in art. 121, dat de bij de militie te land ingelijfd, te gelijk met en op dezelfde wijze zullen dienen als de vrijwilligers bij het leger. De zamen-smelting van vrijwilligers en miliciens is dus eene wettige zaak, zoolang de wetgevende magt de Grondwet op dat punt niet anders interpreteert.

Trouwens zij, die van de afscheiding dier beide categoriën eene Grondwets-kwestie blijven maken, moeten dan ook consequent zijn, en bij de voorgestelde korpsen militie geen kader van vrijwilligers indec-

len, want dat zou dan ook ongrondwettig zijn. Maar nog niemand heeft kans gezien om zuivere militie-korpsen tot stand te brengen; allen hebben daartoe de hulp van het leger noodig, van enkele vrijwillige soldaten, maar vooral van kader.

Vóór de militie-wet van '61 kon men, ter zake van die bij de militie in te deelen vrijwilligers, zich nog beroepen op art. 180 van de Grondwet, waarin gezegd wordt, dat de militie zooveel mogelijk uit vrijwilligers zal worden zamengesteld, tusschen welke vrijwilligers en die van het staande leger geen onderscheid in de Grondwet voorkomt; maar dat onderscheid is in '61 daargesteld door de laatste alinea van art. 121 der militie-wet, bepalende dat de vrijwilligers bij de militie te land niet dan met hunne toestemming naar de koloniën mogen gezonden worden.

Maakt men dus van de afscheiding der gewone vrijwilligers en der miliciens eene Grondwets-kwestie, dan maakt men tevens de organisatie van militie-korpsen onmogelijk. Wij moesten, vervolgt hij, die kwestie daarom laten rusten, en het al of niet wenschelijke en mogelijke van de afscheiding betoogen.

Voor het wenschelijke is veel te zeggen. Het is zeker wenschelijk om eenige bataillons vrijwilligers onder de hand te hebben, die in alle opzigten steeds gereed zijn zoowel om hier te lande op te treden, als om de koloniën des noods hulp te verleenen; ook is het dan beter mogelijk om de dienst en het huishoudelijk zijn van de vrijwilligers te veraangenameu en te verbeteren, en dus de werving zelve te bevorderen. Hij is dus in beginsel voor de oprigting daarvan. Voor de militie echter acht hij de afscheiding minder wenschelijk, hoewel hij de bezwaren door den heer NERSCHEER daartegen ingebracht niet in die mate deelt, mits men aan de militie-korpsen een goed kader uit het leger geeft.

Hoe is het echter gesteld met de mogelijkheid?

Doch lettende op het punt, dat in discussie is, zal hij, om niet te anticipeeren, dat betoog tot later uitstellen.

De heer PFEIFFER zegt het volgende: „Wanneer ik het woord neem tot bespreking van enkele denkbeelden, heden avond door den Spreker ontwikkeld, dan beken ik volgaarne, dat zulks geschiedt met eenigen schroom. Ik gevoel mij toch verplicht te verklaren, dat ik, hoezeer hulde brengende aan de schoone voor-

dragt door den heer STIELTJES gehouden, in de hoofdzaak het met dien Spr. oneens ben; en ik besef te goed, wat het zeggen wil, om op te treden als de bestrijder van een man, die sinds een tijdvak van 23 jaren, door zijne uitnemende militaire geschriften, zich zoo grooten naam heeft verworven en zich bij het leger zoo verdienstelijk heeft gemaakt. (*Toejuiching.*) Doch dit is nog niet alles. Ik wensch ook te verklaren, dat ik, de nieuwe denkbelden van den heer S. bestrijdende, er verreweg de voorkeur aan geef *het bestaande te behouden*. Ik ben dus op dit oogenblik bepaald conservatief gestemd, en dat, hoezeer ik weet, dat in onze eeuw van vooruitgang de conservatieve begrippen bij het groote publiek soms een minder welgevallig oor vinden, en men te dikwerf het goede dat men bezit, voorbijziet, en te veel, ja uitsluitend let op de gebreken die het tegenwoordige, even als ieder menschelijk werk, aankleven, om daarentegen van *nieuwe* vormen, die nog den toets der praktijk moeten doorstaan, de meest overdreven verwachtingen te koesteren.

Het gewigt van het onderwerp, dat hier dezen avond behandeld wordt, dwingt mij evenwel tot spreken, en noopt mij dien schroom te overwinnen. Ik zal trachten redenen te geven van mijne voorliefde voor het bestaande, en bij de bestrijding van den heer S. bij voorkeur de woorden bezigen van een man, wiens gezag in deze Vergadering wel niet zal worden betwijfeld, te weten die van den *Oud-Soldaat* zelf.

Mijn eerste bezwaar geldt het eerste hoofdpunt, dat thans voor het oogenblik alleen in discussie is, de stelling namelijk, dat de Grondwet verlangt een *afzonderlijk* staand leger en eene daarvan *afgescheiden* militie. De heer DE ROO VAN ALDERWERELT heeft daar zoo even verklaard, dat het er vóór ons minder op aankwam om te onderzoeken wat de wetgever in 1848 bij de zamenstelling der Grondwet heeft bedoeld; volgens hem was het voldoende het Hoofdstuk over de defensie voor zich te nemen en den duidelijken tekst der verschillende artikelen op te volgen. Ook ik wil op die wijze te werk gaan. Ik lees dan in art. 178 der Grondwet, dat er ten allen tijde moet zijn eene toereikende zee- en landmagt, en in art. 180, dat er steeds moet wezen eene nationale militie; maar nergens zie ik een *bepaald bevel* dat die twee onderdeelen van 's lands defensie van elkander afgescheiden

moeten blijven en ieder afzonderlijk moeten worden georganiseerd. Art. 185 bepaalt, dat de lotelingen bij de militie te land niet dan met hunne toestemming naar de koloniën mogen gezonden worden. Die bepaling kan dus alleen invloed hebben op de samenstelling van korpsen, bestemd om in onze overzeesche bezittingen dienst te doen, en die korpsen zullen dus wel uitsluitend uit vrijwilligers bestaan. Doch wat betreft het staande leger, bestemd tot verdediging van den vaderlandschen bodem, geen enkel artikel der Grondwet belet om dit, zoo als nu reeds sedert bijna 50 jaren het geval is, te doen bestaan uit vrijwilligers *en* nationale militie. Sedert 1848, dat onze tegenwoordige Grondwet bestaat, heeft geen onzer opvolgende ministeriën, van welke rigting ook, daartegen eenig bezwaar gezien en dat bepaalde bevel van *afscheiding* tusschen staand leger en militie in de Grondwet gelezen. Met hetzelfde regt als voor de landmagt, zou men kunnen beweren, dat er ook bij de *marine* eene afscheiding moest wezen, het eene gedeelte uit vrijwilligers, het andere uit zee-militie bestaande, en dat is, naar ik vermeen, tot dusverre nog door niemand aangevoerd.

Maar eene andere vraag is het, of zoodanige afscheiding van staand leger en militie — al wordt zij dan niet door de Grondwet bevolen — niet *wenschelijk* zou zijn tot vermeerdering van de kracht onzer defensie. Naar mijne overtuiging moet die vraag *ontkennend* worden beantwoord en zou die afscheiding leiden, eerstens, tot vermindering van het reeds zoo geringe aantal *vrijwilligers* bij het staande leger. Als ik toch zie dat men bij een regiment infanterie, tegen 84 vrijwilligers, die geacht worden jaarlijks te zullen worden aangenomen of gereëngageerd, rekent op 48 miliciens, die bij de staande armee zullen overgaan, dan is het toch duidelijk, dat de afscheiding der militie die belangrijke bron ter aanvulling onzer vrijwilligers geheel zou doen opdroogen; hetgeen te meer te betreuren zou zijn, daar in den regel uit de militie, door vrijwilligen overgang, de beste soldaten van het staande leger voortkomen (1).

Voorts zou die afscheiding leiden tot eene geheel onvoldoende oefening der militie-korpsen en tot geheele uitdooving van deu

(1) Zie - Is Nederland nog te verdedigen? — Blz. 17.

militairen geest bij die korpsen. Ik mag dit punt evenwel eerst behandelen, wanneer het 3^e hoofdpunt „de plantselijke oefeningen” in discussie zal worden gebragt en hoop daarop alsdan nader terug te komen.”

De heer NIERSTRASZ wenscht eene opheldering te geven, na betgeen door den vorigen Spreker omtrent de zee-militie is gezegd. Hij wenscht zich niet te begeven in een onderzoek der vraag, in hoever de Grondwet eene afscheiding beveelt tusschen het staande leger en de militie, en tusschen de vrijwilligers bij de marine en de zee-militie, maar moet verklaren, dat zoolang de militie bij de marine bestaat, zij steeds geheel afgescheiden is gehouden. Een afzonderlijk schip is gedesigneerd, waarop, behalve het kader, uitsluitend zee-miliciens zijn geplaatst. Het gevolg daarvan is, dat jaarlijks hiervoor twee ton zijn besteed, en daar het de gewoonte is jaarlijks eene vaste som voor de marine te bestemmen, kan men zeggen dat die twee ton aan de werkelijke dienst van de zeemagt worden onttrokken. In hoever men die som nuttiger zou kunnen besteden, o. a. voor de oefeningen, hoopt Spr. later te kunnen aantoonen en daarbij te doen zien, dat de zee-militie, op andere wijze geoefend, voor de verdediging van ons land nuttig zou kunnen wezen, en dat die oefeningen vruchten zouden kunnen dragen, die twee ton waard zijn.

De heer DE ROO VAN ALDERWERELT moet in de eerste plaats verklaren, met eenige bevreemding van den heer Booms vernomen te hebben dat de grondwettige kwestie hier niet moet besproken worden. De heer Booms zeide — en vooral op het vreemde van dit argument meent Spr. de aandacht te moeten vestigen — de wetgevende magt heeft in 1861 uitgemaakt dat de militie bij de vrijwilligers moet worden ingedeeld. Spreker is de eerste om het gezag van de wetgevende magt in dergelijke aangelegenheden te erkennen, maar zijn ontzag voor dit staatsligchaam gaat niet zoover om te zeggen dat wij regelingen, die ons voorkomen, in strijd met de Grondwet en met de militaire belangen te zijn, ook al zijn ze door de wetgevende magt vastgesteld, niet zouden mogen bespreken en afkeuren. Spreker meent integendeel, dat men in eene

Vereeniging als deze, regelingen die men verkeerd acht, kan en moet bespreken.

In de tweede plaats zeide de heer BOOMS — en dit argument is ook door den heer PFEIFFER gebezigd — dat, wanneer de Grondwetgever afscheiding tusschen vrijwilligers en militie had gewild, hij de woorden had moeten gebruiken door den heer STIELTJES in zijne eerste stelling gebezigd; dan had men, beweerd die Spreker, in de Grondwet moeten spreken van een afzonderlijk staand leger en eene daarvan afgescheiden militie; verder las de heer BOOMS in de Grondwet niet dat men de vrijwilligers van de militie scheiden moet, maar wel dat zij die scheiding toelaat. Naar het oordeel van Spr. eischt men echter te veel, wanneer men, om bepaald van de bedoelde afscheiding te doen blijken, de woorden door den heer STIELTJES gebezigd, in de Grondwet had willen terugvinden. Op die wijze maakt men geene wet, door in een en hetzelfde artikel van twee verschillende zaken te spreken. Zeer natuurlijk is het dan ook, dat men eerst in het eene artikel van een staand leger vindt gewag gemaakt en daarna in een volgend van de nationale militie.

Intusschen meent Spr. ook van zijne zijde te moeten herinneren aan hetgeen bij de Grondwetsherziening is voorgevallen. Het tegenwoordige artikel 178 was aanvankelijk weggelaten. In de Grondwet van 1840 stond onder art. 204: „*Behalve* de vaste zee- en landmagt is er steeds eene nationale militie.” Bij de vaststelling der redactie van het tegenwoordige art. 180 is het woordje *behalve* weggelaten, zoodat de aanhef van dat artikel luidt: „Er is steeds eene nationale militie.” Daarom beweren nu sommigen dat de Grondwet van 1848 iets anders wil dan die van 1840. Maar dit verschil in redactie verklaart zich van zelf uit de *latere* invoeging van art. 178. Tot de beteekenis van de zaak doet dit, naar het oordeel van den Spreker, niets af, omdat naar zijn inzien, in de woorden van de Grondwet niets anders kan gelezen worden dan eene afscheiding van de beide deelen van het leger.

Wat de bezwaren betreft uit een militair oogpunt tegen de afscheiding aangevoerd, dat namelijk de oefening van de miliciens te wenschen zou overlaten, wanneer men de vrijwilligers aan de militie onttrok, moet Spr. vragen of men niet te veel het oog

heeft op den toestand van het leger in vreedstijd, en te weinig denkt aan het leger in den tijd van oorlog? Bij de infanterie zijn 4000 vrijwilligers. Daaronder zijn magazijnknechts en andere niet-strijders, zoodat er van dit getal slechts 2000 vrijwilligers overblijven. Wanneer men nu 40 à 50 000 miliciens oproept, wat zullen dan 2000 vrijwilligers beteekenen? En in vreedstijd zullen de 2000 vrijwilligers, door hun gehalte, op de oefening en vorming der manschappen eerder een ongunstigen dan een gunstigen invloed uitoefenen, zoodat dan ook de militaire en de nationale geest zal worden bevorderd door de vrijwilligers van de militie te scheiden.

De heer Booms zegt, dat de heer DE ROO hem niet goed heeft begrepen. Spreker heeft vooreerst te kennen gegeven dat de Grondwet, ter zake van de afscheiding van vrijwilligers en militie, niet zoo duidelijk is dat er geene kwestie zou kunnen ontstaan, en het bewijs ligt voor de hand, want de kwestie bestaat. Antwoordende op eene vraag van den heer STIELTJES, welke woorden de Grondwet zou hebben kunnen bezigen om duidelijker te zijn, heeft hij gezegd: „de woorden door den heer STIELTJES gebezigd.” Verder heeft hij doen opmerken, dat de kwestie, die thans wordt besproken, in '61 bij de militie-wet is uitgemaakt, en dat dus de bestaande vereeniging van vrijwilligers en miliciens, die sommigen onwettig noemen, eene wettige is, zoolang de daartoe bevoegde magt geene andere uitlegging geeft aan de Grondwet. Eindelijk heeft hij doen zien, dat wanneer men van de afscheiding eene Grondwets-kwestie maakt, de zaak onmogelijk wordt, omdat niemand kans ziet militie-korpsen te vormen zonder daarbij een kader uit het leger in te deelen. Zij, die de afscheiding willen, moeten er juist daarom geene Grondwets-kwestie van maken. In dien zin bedoelde hij het laten rusten daarvan; niet, dat ze in de *Vereeniging* niet zou mogen besproken worden.

De *Voorzitter* gelooft dat men één artikel der Grondwet uit het oog verliest. Het is bekend, zegt Spr., dat de heer DE ROO in eene brochure de Tweede Kamer hard is gevallen. Ofschoon Spr. de eer en het genoegen heeft den heer DE ROO thans onder zijne

ambtgenooten te mogen tellen, meent hij toch een woord ter harer verdediging te moeten aanvoeren.

De heer DE ROO zeide op bladz. 227 van zijne brochure, dat de Tweede Kamer door de artt. 120 en 121 der militie-wet éénmaal de waarheid en tweemalen de Grondwet heeft in het aangezicht geslagen. Spr. duidt den heer DE ROO die woorden niet ten kwade, omdat zij hem in het vuur der improvisatie — dat schriftelijk ook mogelijk is — kunnen zijn ontsnapt. Maar Spr. moet wijzen op art. 180 der Grondwet, dat luidt: „Er is steeds eene nationale militie, zooveel mogelijk zamen te stellen uit vrijwilligers, om te dienen *op de wijze in de wet bepaald*.” Welnu, in de militie-wet is onder de artt. 120 en 121 de *wijze* bepaald, waarop de militie zal dienen. Zij zal dienen bij het staande leger. Daardoor is alle ongrondwettigheid van den tegenwoordigen toestand weggenomen.

Ten slotte zegt de heer STIELTJES het volgende: „Niettegenstaande het reeds ver gevorderde uur, wensch ik thans kortelijk op eenige bedenkingen te antwoorden, nu de leden dezer Vergadering nog versch onder den indruk van het gesprokene zijn.

De heer WEITZEL heeft met grooten lof gesproken over de ontwerp-Grondwet der Commissie van 1848, in zoo verre de verdedigingsbelangen betreft. Intusschen had dit concept twee groote leemten. In de eerste plaats werd wel daarin gesproken van eene militie, zamengesteld uit vrijwilligers en lotelingen; wel werd bepaald dat die militie na eene vijfjarige dienst zou worden ontslagen; wel werd eene jaarlijksche oefening van zes weken in den wapenhandel voorgesteld, maar een langere diensttijd *tot eerste oefening* was daarbij niet vastgesteld. En wanneer ik nu in het oorspronkelijk ontwerp van wet op de schutterijen van 1864 dezelfde leemte vind (1), kom ik tot het besluit, dat ook in 1848 die langere *eerste oefening* niet vergeten, maar zeer bepaaldelijk niet bedoeld is geweest.

In de tweede plaats sprak het concept der Commissie van 1848 alleen van eene *nationale* militie. Daardoor waren de vreemdelingen al dadelijk buitengesloten, wat niet wenschelijk is. Wanneer

(1) Gelijke oefeningstijd in het eerste als in de volgende jaren. De 40 oefeningsdagen der ongecoefenden zijn later in het ontwerp gebragt.

het getal vreemde soldaten niet te groot is, en eene goede keuze wordt gedaan, kunnen zij goede diensten bewijzen. Maar men moet zich wachten voor uitersten, en dat deed men niet, toen men bijv. na den Krim-oorlog een groot getal (ik meen een paar duizend) soldaten uit het Engelsche Vreemden-legioen overnam; en dat deed men evenmin, toen men eene groote massa Zwitsers en zoogenaamde Zwitsers in dienst nam, van regimenten, die in Napels opstand hadden gemaakt, en die dat in Augustus 1860 ook op Midden-Java beproefden, waar men ze bovendien te zeer bij elkander had gelaten. Maar in de verhouding van bijv. 1/3, en dat uit Vlaamsch-België, Hannover, Sleeswijk-Holstein en alle platduitsch sprekende Duitschers genomen, zelfs ook uit Denemarken, Noorwegen en Zweden, geven vreemdelingen geen bezwaar. Die landaarden zijn spoedig met de taal bekend en gevoelen zich spoedig in ons leger te huis.

Over de Grondwets-kwestie zal ik niet meer spreken, daar men het toch eens schijnt te zijn, dat in elk geval de Grondwet beide vormen van legerinrigting (namelijk scheiding of zamensmelting van staand leger en militie) toelaat.

Nog een enkel woord ter beantwoording van den heer NETSCHER. Deze vreest daarvoor, dat men nog minder vrijwilligers zal verkrijgen, indien de militie van het staand leger wordt gescheiden. Die vrees deel ik niet. Nu is de *korte dienstdtijd* der militie de aanleiding tot de weinige vrijwillige dienstneming. Gedurende de eerste vijf maanden zijn de miliciens, die zich buiten hunne streek tusschen vreemden bevinden, overkropt met exercitiën, en leeren dus het soldaten-leven niet van den besten kant kennen. Op het oogenblik dat hun dienst aangenamer zou worden, gaan ze naar huis. Bij de nu voorgestelde inrigting blijven ze te huis of dicht daarbij, zien daardoor minder tegen de dienst op, en worden van lieverlede gefamiliariseerd met het denkbeeld van dienst te nemen.

De heer BOOMS gaat, dunkt mij, te ver met te beweren dat de scheiding van militie en staand leger zou beletten om kader uit dat staand leger bij de militie te detachteren. Zoo voortredenerende zou men ook kunnen zeggen, dat geene officieren uit het leger bij de schutterij mogen worden geplaatst. Overigens ware het bezwaar gemakkelijk weg te nemen, door de officieren en

het kader alleen vrijwillig bij de militie-korpsen te plaatsen.”

Daar verder niemand het woord vraagt om te spreken over het eerste hoofdpunt, stelt de Voorzitter aan de Vergadering voor, wegens het ver gevorderde uur, de discussie over de volgende punten in de volgende Vergadering voort te zetten. Nadat 44 nieuwe leden zijn aangenomen, wordt de Vergadering gesloten.

Namens het bestuur,

P. G. BOOMS.
